

ANNA TOBOLSKA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska / Adam Mickiewicz University Poznań, Poland

Formy współpracy transgranicznej na przykładzie gminy nadbałtyckiej Heringsdorf (Niemcy) i Świnoujście (Polska)

Forms of cross-border cooperation based on the example of the Baltic commune of Heringsdorf (Germany) and Świnoujście (Poland)

Streszczenie: Artykuł wpisuje się w nurt analiz społeczno-ekonomicznych – tzw. *Border Studies* – i dotyczy powiązań transgranicznych oraz procesów powstawania przestrzeni translokalnych. Celem podstawowym jest analiza różnych form transgranicznej współpracy, które prowadzą do zagęszczania kontaktów społecznych, kulturowych i gospodarczych sąsiadujących ze sobą społeczności, a tym samym – do zacierania ich formalnego charakteru. Jako obiekt badawczy wybrano mikroregion transgraniczny nad Zatoką Pomorską Morza Bałtyckiego, leżący po dwóch stronach granicy polsko-niemieckiej, który składa się z sąsiadujących ze sobą gmin: Heringsdorf po niemieckiej stronie granicy i gminy miejskiej Świnoujście po polskiej stronie. Wybrany mikroregion jest charakterystycznym przykładem powstawania przestrzeni transnarodowych i translokalnych, gdyż wskutek zawarcia traktatów integracyjnych w ramach Unii Europejskiej granica nagle straciła swoje znaczenie jako nieprzenikalna bariera. Dodatkowo atrakcyjne położenie turystyczne tego obszaru przyczyniło się do intensywniejszego powiązania funkcjonalnego dwóch społeczności. Na podstawie szczegółowej analizy empirycznej wielu rozpoznanych form współpracy transgranicznej dokonano próby ich usystematyzowania w kilku sferach: gospodarczej, społecznej, kulturalno-sportowej, instytucjonalnej. W opracowaniu wykorzystano głównie metody badań społecznych, tj. obserwację terenową, wywiady pogłębione oraz analizę dokumentów raportujących, przede wszystkim o charakterze urzędowym.

Abstract: The article is part of the socio-economic analysis of the so-called *Border Studies* and concerns cross-border links and the processes of creating trans-local spaces. The main objective is to analyse various forms of cross-border cooperation, which as a result lead to the thickening of social, cultural and economic contacts between neighbouring communities on both sides of the border, and thus to the blurring of its formal character. The cross-border microregion on the Pomeranian Bay of the Baltic Sea, lying on both sides of the Polish-German border, consisting of neighbouring communes: Heringsdorf on the German side of the border and the commune of Świnoujście on the Polish side, was selected as the research object. The selected micro-region can be a characteristic example of the creation of transnational and translocal spaces, because as a result of integration treaties within the EU, the border has suddenly lost the power of an impenetrable barrier, and additionally, the attractive tourist location contributes to a more intensive functional link between the two communities. Based on a detailed empirical analysis of many recognised forms of cross-border cooperation, an attempt was made to systematise them in several spheres: economic, social, cultural and sports, and institutional. The study

mainly used social research methods, i.e. field observation and in-depth interviews, as well as an analysis of official and media reporting documents.

Słowa kluczowe: granica; Heringsdorf; powiązania translokalne; przestrzeń transgraniczna; Świnoujście; współpraca

Keywords: border; cooperation; cross-border space; Heringsdorf; Świnoujście; translocal relationships

Otrzymano: 12 listopada 2022

Received: 12 November 2022

Zaakceptowano: 21 listopada 2022

Accepted: 21 November 2022

Sugerowana cytacja / Suggested citation:

Tobolska, A. (2022). Formy współpracy transgranicznej na przykładzie gminy nadbałtyckiej Heringsdorf (Niemcy) i Świnoujście (Polska). *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 36(4), 32–42. doi: <https://doi.org/10.24917/20801653.364.2>

WSTĘP

Regiony przygraniczne ze względu na swoją specyfikę stanowią obiekty intensywnych analiz naukowych, szczególnie na gruncie nauk społecznych, w tym także geografii społeczno-ekonomicznej (*Border Studies* – por. m.in. Johnson i in., 2011, Rumford, 2012; Taufel, 2015). Jednym z ważniejszych zagadnień badawczych jest problematyka powiązań i relacji transgranicznych oraz procesów powstawania przestrzeni translokalnych (por. np. Cerić, Więckowski, 2019; Dołzbłasz, 2017; Dołzbłasz, Raczyk, 2015; Kaczmarek, 2003; Kaczmarek, Strykiewicz, 2006; Kolosov, Więckowski, 2018; Kulczyńska, Matykowski, Tobolska, 2017; Ossenbrügge, 1996; Palmowski, 2000, 2002; Strykiewicz, 1996; Studzienicki, 2016; Szul, 2001; Tölle, 2010; Teufel, 2014). Wspomniane relacje tworzą się w wyniku mniej lub bardziej intensywnych transgranicznych procesów migracji wahałowych, dojazdów do pracy, jak również na skutek zachowań konsumenckich i aktywności rekreacyjno-kulturalnych. Znaczenie powiązań transgranicznych wzrasta wraz ze zmniejszającą się siłą oddziaływania granicy, głównie jako bariery formalnej, która jest zacierana w wyniku porozumień i umów na szczeblu administracyjnym zawieranych w krajach sąsiadujących. Otwarcie granic powoduje zagęszczanie kontaktów społecznych, kulturowych i gospodarczych, co stanowi jeden z wymiarów transnacionalizacji (Wehrhahn, Tölle, 2017). Wzrost natężenia transnarodowych powiązań wpływa z kolei na warunki i jakość życia mieszkańców regionów przygranicznych, a także na sposoby zachowań ludzi, gospodarstw domowych, podmiotów gospodarczych oraz innych aktorów, np. instytucji samorządowych. W takich warunkach dochodzi zazwyczaj do wytworzenia specyficznych przestrzeni społecznych o translokalnym charakterze, czyli przestrzeni związanych wspólnych tożsamości i wspólnego wizerunku, wykształconego w wyniku pogłębionych związków społeczno-kulturowych, oraz zacierania granic (Greiner, Sakdapolrak, 2013; Wehrhahn, 2015). Ponadto transnacionalizacja – rozumiana również jako proces usieciowienia – prowadzi do różnych charakterystycznych form transnarodowych relacji w postaci pewnych zjawisk uformowanych w przestrzeni bądź będących produktem tej przestrzeni.

Celem ogólnym przedstawianego artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie: jaką rolę odgrywają sieci współpracy w różnych wymiarach, tj. społecznym, kulturowym i ekonomicznym, w procesach wytwarzania przestrzeni transnarodowych i translokalnych?

Jako obiekt badawczy wybrano mikroregion transgraniczny nad Zatoką Pomorską Morza Bałtyckiego, leżący po dwóch stronach granicy polsko-niemieckiej i składający się z sąsiadujących ze sobą gmin: Heringsdorf po niemieckiej stronie granicy i gminy miejskiej Świnoujście po polskiej stronie. Wybór tego obszaru badawczego jest nieprzypadkowy, gdyż miasta i zespoły osadnicze podzielone granicami państwowymi, które w wyniku traktatów integracyjnych gwałtownie tracą znaczenie jako nieprzenikalne bariery, stanowią charakterystyczny przykład tworzenia się przestrzeni transnarodowych i translokalnych (por. np. Tölle, 2010; Teufel, 2015; Wehrhahn, Tölle, 2017). Ponadto wybrany mikroregion charakteryzuje się specyficznym położeniem nadmorskim, bardzo atrakcyjnym turystycznie, co jest dodatkowym czynnikiem wpływającym na intensywność wytwarzania przestrzeni translokalnej nie tylko przez samych mieszkańców, lecz także przez turystów. Celem szczegółowym przedstawionego opracowania jest wobec tego rozpoznanie najbardziej charakterystycznych form współpracy transgranicznej, wynikających z doświadczeń i codziennych praktyk życia społeczności lokalnych po dwóch stronach granicy. Niniejsze opracowanie, będące szczegółową analizą mikroregionalną (*case study*), zostało przygotowane na podstawie zebranych przez autorkę materiałów empirycznych podczas badań terenowych w latach 2001–2018 prowadzonych wraz z grupą studentów II roku kierunku geografia na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, a także na bazie przeprowadzonych wywiadów pogłębionych z przedstawicielami Urzędu Miasta Świnoujście oraz Euroregionu Pomerania, a wreszcie – raportów i informacji udostępnionych na stronach internetowych przez te instytucje. W opracowaniu wykorzystano głównie metody badań społecznych, tj. obserwację terenową, wywiady pogłębione oraz analizę dokumentów raportujących o charakterze urzędowym i medialnym.

WSPÓLNA HISTORIA I ATRAKCYJNE POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE JAKO PŁASZCZYZNA ODRADZAJĄCYCH SIĘ POWIĄZAŃ W „ROZERWANYM” MIKROREGIONIE

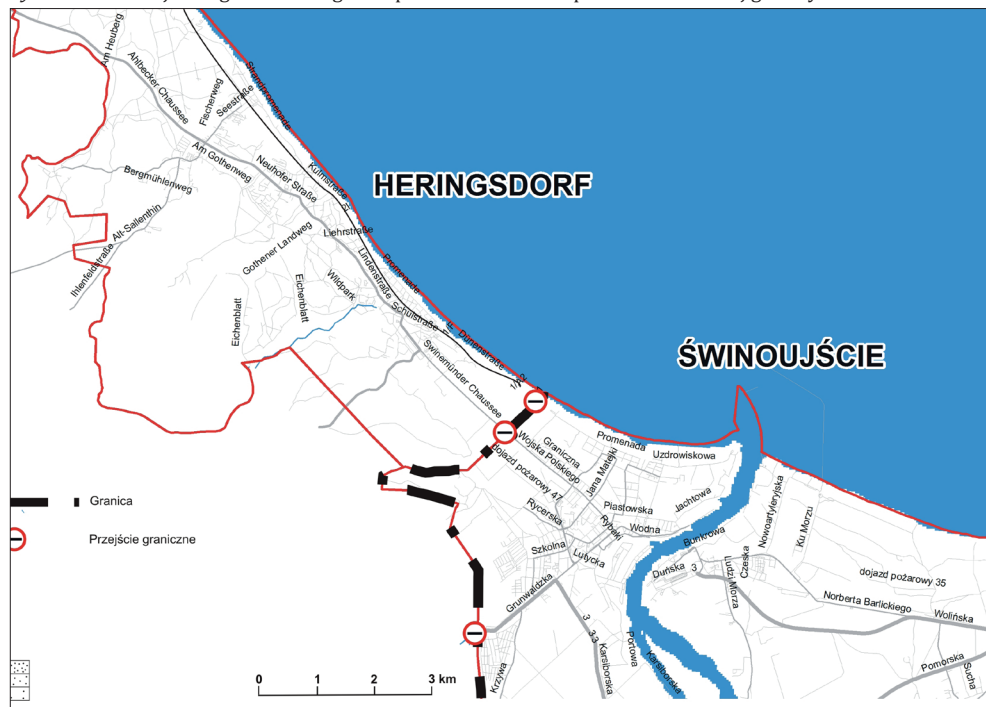
Świnoujście i gmina Heringsdorf sąsiadują ze sobą wzdłuż północnego krańca granicy polsko-niemieckiej, przebiegającej przez wyspę Uznam (Usedom). Położenie geograficzne nad Zatoką Pomorską Morza Bałtyckiego sprawia, że jest to region o dużych walorach przyrodniczo-krajobrazowych – z tego względu podstawową funkcją miejscowości należących do przygranicznej gminy niemieckiej (tj. Heringsdorf, Bansin i Ahlbeck) jest turystyka. Z kolei Świnoujście jest dość dużym miastem (ponad 40 tys. mieszkańców, por. tabela 1), o silnie rozwiniętych funkcjach transportowych, z dominującą funkcją turystyczną i funkcją uzdrowiskową.

Tabela 1. Zaludnienie i powierzchnia gminy Heringsdorf i miasta Świnoujście w porównaniu z całą wyspą Uznam

Jednostka	Powierzchnia [km ²]	Liczba mieszkańców	Gęstość zaludnienia [os./km ²]
Wyspa Uznam (razem)	445,2	76 500	172
Miasto Świnoujście	197, 2	41 276	209
Gmina Heringsdorf	37,7	8 883	236

Źródło: Urząd Statystyczny w Szczecinie, szczecin.stat.gov.pl; Statistisches Jahrbuch Mecklenburg-Vorpommern 2015, [www.12_Gesamtausgabe\(2015\)](http://www.12_Gesamtausgabe(2015)); www.swinoujście.pl; www.statistik-mv.de; www.uznam.bo.pl; www.edu-geography.com/cities/usedom.html

Rycina 1. Świnoujście i gmina Heringsdorf po dwóch stronach polsko-niemieckiej granicy

Źródło: opracowanie własne

Opisywane miejscowości już od XIX w. stanowiły znaną strefę kurortów bałtyckich (Kaiserbäder), z charakterystyczną eklektyczną architekturą uzdrowską (promenady nadmorskie, mola, domy kąpieliskowe, sanatoria), a od 1894 r. połączone były wspólną linią kolejową z Berlinem (Tobolska, 2005). Po II wojnie światowej rozdzielono jednak ten obszar dość hermetyczną i silnie zmilitaryzowaną granicą między Polską a NRD, co wpłynęło na niemal całkowite zredukowanie kontaktów pomiędzy sąsiadującymi miejscowościami (Kaczmarek, 1996; Teufel, 2014). Dopiero po transformacji ustrojowej granica stała się mniej hermetyczna, a w chwili przystąpienia Polski do strefy Schengen w 2007 r. całkowicie zniesiono kontrole graniczne. Te zmiany znacząco przyczyniły się do ożywienia kontaktów pomiędzy Świnoujściem a sąsiadującymi miejscowościami niemieckimi, zarówno na płaszczyźnie administracyjnej (np. budowa wspólnej infrastruktury drogowo-komunalnej) oraz samorządowych inicjatyw oświatowo-kulturalno-sportowych (m.in. współpraca szkół i przedszkoli, wspólne imprezy sportowe), jak i na płaszczyźnie różnorodnych kontaktów społecznych. Mieszkańcy i turyści chętnie korzystali ze stopniowego odchodzenia od formalnych wymagań kontrolnych i celnych, a w końcu w 2007 r. – z całkowitego otwarcia granicy. Dużymi strumieniami zaczęli przemieszczać się pomiędzy Świnoujściem a miejscowościami niemieckimi, wykorzystując wszystkie możliwe przejścia graniczne, pieszo-rowerowe i samochodowe. Natężenie ruchu na głównym przejściu granicznym Świnoujście–Ahlbeck było przedmiotem obserwacji terenowej od roku 2001 do 2018, w wybrane dni sezonu letniego. Zestawienie wyników tych obserwacji (por. tabela 2) wskazuje, że liczba przemieszczających się mieszkańców i turystów znacznie powiększała się w kolejnych latach, ale także wahała się

w zależności od stopnia otwarcia granicy – od momentu otwarcia przejścia granicznego dla pojazdów (2007) ruch pieszy i rowerowy zmniejszył się na rzecz ruchu samochodowego. Dodatkowy wpływ na zmniejszenie intensywności ruchu pieszego miało przedłużenie linii kolejowej z niemieckiej strony wyspy Uznam do centrum Świnoujścia w 2008 r.

Tabela 2. Natężenie ruchu pieszego, rowerowego i samochodowego na przejściu granicznym Świnoujście–Ahlbeck na podstawie obserwacji terenowych w wybranych dniach sezonu letniego (w godzinach 8.00–20.00), w latach 2001–2018

Liczba pieszych i rowerów (P&R) oraz samochodów (S)											
Kierunek przekraczania granicy: do Polski z Niemiec											
Data	13.09. 2001 ¹	22.08. 2004 ²	26.08. 2005	5.08. 2009 ³		29.06. 2011		20.06. 2014		2.07. 2018.	
	P&R	P&R	P&R	P&R	S	P&R	S	P&R	S	P&R	S
Liczba:	2.806	8.553	7.022	1.663	1.829	1.340	1.990	1.308	2.262	1.723	3.174
Kierunek przekraczania granicy: do Niemiec z Polski											
	P&R	P&R	P&R	P&R	S	P&R	S	P&R	S	P&R	S
Liczba:	2.779	8.800	7.208	1.975	2.086	1.520	1.925	1.580	2.453	1.982	3.161

¹ Obligatoryjna kontrola paszportowa i celna.

² Wstąpienie Polski do UE (zniesienie kontroli celnej, a od 2007 r. – także paszportowej).

³ Otwarcie przejścia granicznego dla ruchu samochodowego.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych zebranych podczas ćwiczeń terenowych przeprowadzonych studentów II roku kierunku geografia, UAM w Poznaniu

Na przykładzie przedstawionego mikroregionu można więc obserwować procesy odradzania się powiązań funkcjonalnych jednostek osadniczych położonych w obszarach przygranicznych. Odnotowana intensyfikacja powiązań następuje w miarę postępującego procesu integracji w ramach Unii Europejskiej i związanej z tym swobody w mobilności przestrzennej w sferach społecznej i gospodarczej, w szczególności w przepływie ludzi i towarów.

WSPÓŁPRACA GOSPODARCZA – WYBRANE PRZYKŁADY

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na przykłady związane z budową wspólnej infrastruktury transportowej, która przyczynia się do zwiększenia dostępności, zarówno dla mieszkańców, jak i dla osób odwiedzających region, przede wszystkim turystów. Wśród wspólnych inicjatyw po obu stronach granicy należy wymienić:

- a) budowę i modernizację przejść granicznych – do lat 90. granica była bardzo silnie strzeżona i trudna do przekroczenia (wizy, paszporty, kontrola celna), nawet na plaży stał płot z drutu kolczastego, który sięgał daleko w morze. Były tylko dwa przejścia graniczne: dla ruchu pieszego (w ciągu ulicy Wojska Polskiego w Świnoujściu i dalej wzdłuż Swinemünder Chaussee po niemieckiej stronie do Ahlbecku) oraz dla transportu ciężarowego (w oddalonej, południowej części Świnoujścia, w kierunku miejscowości Garz, dość rzadko wykorzystywane). Do coraz szerszego otwarcia granicy dochodziło sukcesywnie, poprzez zniesienie ruchu wizowego (1991) oraz rozluźnienie kontroli i barier celnych, aż do całkowitego zniesienia kontroli granicznych po przystąpieniu Polski do strefy Schengen (2007) i otwarcia głównego przejścia granicznego w kierunku Ahlbeck dla ruchu

samochodowego. Dodatkowo powstały dwa nowe przejścia graniczne dla ruchu pieszo-rowerowego: na promenadzie nadmorskiej pomiędzy Świnoujściem a Ahlbeckiem oraz na kanale torfowym w kierunku wsi Kamminke. Należy też podkreślić, że przejścia graniczne zostały zrewitalizowane poprzez usunięcie starej infrastruktury w postaci budynków straży granicznej i zastąpienie ich nowoczesnymi placami, z symbolicznymi znakami granicy, parkingami, ścieżkami rowerowymi, kładkami i platformami widokowymi, wyposażonymi w tablice informacyjne (por. fotografia 1);

Fotografia 1. Plac graniczny na promenadzie nadmorskiej Świnoujście–Ahlbeck

Źródło: ze zbiorów własnych autorki

- b) budowa infrastruktury kolejowej – w 2008 r. zakończono budowę nowej linii kolejowej, biegnącej od stacji na granicy Ahlbeck Grenze do centrum Świnoujścia. Linia ta uzupełnia sieć niemieckiej Uznamskiej Kolei Uzdrowiskowej (UBB – Usedomer Bäderbahn), rozbudowanej po niemieckiej części wyspy Uznam i chętnie wykorzystywanej przez turystów. Podczas badań natężenia ruchu pasażerskiego na stacji Świnoujście Centrum odnotowano w badaniu jednodniowym (tj. 2 lipca 2018 r., w godz. 8.00–20.00) 1069 pasażerów wysiadających (przyjeżdżających z Niemiec) i 1022 pasażerów wsiadających (udających się ze Świnoujścia do Niemiec);
- c) uruchomienie wspólnej linii autobusowej Die OstseeBusse der Europa-Linie – w 2005 r. została uruchomiona linia autobusowa (Transgraniczna Linia Europejska nr 290), łącząca centrum Świnoujścia i dzielnicę nadmorską z kurortami po stronie niemieckiej, tj. Ahlbeck, Heringsdorf i Bansin. Linia kursowała w miesiącach letnich (od maja do września) i stanowiła dużą atrakcję turystyczną. Na całej trasie obowiązywała wspólna taryfa opłat za bilety w dwóch walutach, tj. w polskich złotych i w euro. Kursowanie autobusów na tej linii zawieszono w 2017 r. ze względu na brak porozumienia w kwestii finansowania przez władze lokalne Świnoujścia i gminy Heringsdorf;

- d) budowa wspólnej infrastruktury rowerowej – najlepszym przykładem wspólnych inicjatyw infrastrukturalnych jest wybudowanie ścieżki rowerowej wzdłuż promenady nadmorskiej, łączącej dzielnicę uzdrowską Świnoujścia z dzielnicami uzdrowskimi Ahlbecku, Heringsdorfu i Bansin – budowę zakończono w 2012 r. Podczas badań natężenia ruchu rowerowego na tej ścieżce w badaniu jednodniowym (tj. 3 lipca 2018 r., od 8.00 do 20.00) odnotowano 1502 rowery wjeżdżające z Niemiec w kierunku do Świnoujścia i 1404 rowery w kierunku odwrotnym. Kolejnym ważnym przykładem jest wybudowanie ścieżki rowerowej łączącej południową część miasta ze wsią Kamminke po niemieckiej stronie granicy, a także rozbudowa wcześniej istniejących ścieżek rowerowych, np. R10 (23 km) i FeiningerRoute (ok. 50 km). Uzupełnieniem infrastruktury są stacje rowerów publicznych UsedomRad, dzięki którym można wypożyczyć rower w jednym z 40 samoobsługowych punktów, rozlokowanych na całej wyspie Uznam, i zostawić w innym miejscu, po polskiej lub po niemieckiej stronie wyspy;
- e) budowa wspólnej oczyszczalni ścieków – w 1997 r. uruchomiono w Świnoujściu nową oczyszczalnię ścieków, która została wybudowana we współpracy z Niemcami na podstawie umowy pomiędzy polskim Ministerstwem Ochrony Środowiska oraz Burmistrzem Miasta Świnoujście a rządem landu Meklenburgii – Vorpommern. Oczyszczalnia przyjmuje ścieki komunalne zarówno z miasta po polskiej stronie, jak i z całej gminy Heringsdorf.

WSPÓLNE PRZEDSIĘWZIĘCIA MIESZKAŃCÓW I WŁADZ SAMORZĄDOWYCH – WYBRANE PRZYKŁADY

Jako przykłady współdziałania i współpracy w sferze społecznej należy w pierwszym rzędzie wymienić wspólne projekty oświatowe, które są realizowane na podstawie porozumień lub umów pomiędzy władzami samorządowymi:

- w 2001 r. utworzono polsko-niemieckie klasy w Gimnazjum Publicznym nr 2 w Świnoujściu oraz w Europäische Gesamtschule Insel Usedom w Ahlbeck,
- od 2002 r. Gimnazjum nr 2 w Świnoujściu współpracuje z gimnazjum w Heringsdorfie w dwujęzycznych programach zajęć: w każdy wtorek uczniowie spotykają się na wspólnych lekcjach z języka polskiego i języka niemieckiego, a także matematyki i informatyki,
- w ramach wspólnego projektu pt. „Wspólne uczenie się Europy – Lernforum Polen” uczniowie technikum hotelarskiego w Świnoujściu odbywają staże zawodowe w hotelach i sanatoriach w Heringsdorfie i Bansin, a uczniowie z Niemiec realizują praktyki w hotelach w Świnoujściu,
- wspólny projekt Przedszkola Miejskiego nr 1 i Przedszkola Awo-Kita w Ahlbeck, którego celem jest integracja wychowanków obu placówek poprzez wspólne zabawy, imprezy okolicznościowe, konkursy i wycieczki.

Wśród innych form współpracy w sferze społeczno-kulturowej należy wymienić organizację wspólnych imprez sportowych – najdłuższe tradycje ma coroczny maraton Świnoujście–Wolgast (trasa biegnie wzdłuż całej wyspy Uznam), a liczba uczestników przekracza zazwyczaj 200 osób. Równie popularny jest międzynarodowy turniej tenisa dla seniorów „Babolat ITF Seniors Świnoujście–Ahlbeck”. Ważną wspólną inicjatywą kulturalną jest coroczny Międzynarodowy Festiwal Muzyki Organowej, który skupia miłośników tej muzyki w kościele farnym w Świnoujściu, na sobotnich koncertach odbywających

się w miesiącach letnich. Kolejnym przykładem współpracy w zakresie promocji regionu wśród turystów i kuracjuszy jest dwujęzyczna gazeta „Świnoujście – bezpłatna gazeta turystyczna / Świnoujście – kostenlose Touristenzeitung”, która ukazuje się w sezonie turystycznym i jest kolportowana przez biura informacji turystycznej, po stronie zarówno polskiej, jak i niemieckiej.

WSPÓŁPRACA INSTYTUCJONALNA – UCZESTNICTWO W ORGANIZACJACH REGIONALNYCH

Po zmianach ustrojowych z przełomu lat 80. i 90. jednym z pierwszych działań władz rządowych Polski i państw sąsiadujących było tworzenie wzdłuż granic państwowych tzw. euroregionów, których głównym celem było podejmowanie różnych form współpracy transgranicznej jednostek administracyjnych położonych po obu stronach wspólnej granicy. Od 1996 r. Świnoujście i gmina Heringsdorf należą do Euroregionu Pomerania, który wspiera wspólne działania jednostek funduszami europejskimi, jak również jest inicjatorem różnych działań, m.in. w zakresie współpracy gospodarczej, ochrony środowiska oraz w zakresie budowy infrastruktury i koordynacji transgranicznych planów zagospodarowania przestrzennego.

Innym przykładem zinstytucjonalizowanej współpracy w omawianym mikroregionie jest projekt „Cztery zakątki”, w którego ramach jest rozwijana współpraca między czterema obszarami nadbałtyckimi: Świnoujściem, Rugią, południową Skanią i Bornholmem. Celem projektu jest zwiększenie rozpoznawalności tego regionu oraz wypromowanie jego walorów turystycznych. Projekt jest finansowany z funduszy europejskich od 1995 r.

DWUJĘZYCZNA SZATA INFORMACYJNA

Bardzo ważnym procesem przyczyniającym się do tworzenia sieci powiązań transgranicznych są migracje wahałowe mieszkańców i turystów pomiędzy dwiema częściami podzielonych miast – ich celem jest zaspokajanie wybranych podstawowych potrzeb po drugiej stronie granicy, m.in. codzienne zakupy, korzystanie z usług (np. fryzjerskich, gastronomicznych, stomatologicznych) czy realizowanie potrzeb związanych z rekreacją i spędzaniem czasu wolnego (por. np. Kulczyńska, Matykowski, Tobolska 2017). Takie zachowania konsumenckie prowadzą do tworzenia translokalnych sieci powiązań, a także wpływają na zmiany przestrzenne w różnych wymiarach. Jednym z nich jest nowo powstająca dwujęzyczna szata informacyjna miasta. Oznacza to, że w przestrzeni miejskiej przybywa reklam, szyldów, wywieszek i tablic informacyjnych w języku sąsiadów. Dwujęzyczność ma ułatwiać kontakty i zapewniać większą skuteczność przekazu informacji. Szczególne natężenie tego zjawiska można obserwować po stronie polskiej – w Świnoujściu wzdłuż głównej ulicy prowadzącej od granicy do centrum miasta i do przystani promowej na prawie wszystkich sklepach i straganach, a także w punktach usługowych znajdują się opisy towarów, szyldy i reklamy w dwóch językach, polskim i niemieckim. Drugim obszarem, gdzie napisy i reklamy niemieckojęzyczne występują najliczniej, jest dzielnica nadmorska – najwięcej jest tu szyldów i ogłoszeń związanych z ofertą usług turystycznych i uzdrowiskowych. Po stronie niemieckiej występuje o wiele mniej napisów i oznakowań w języku polskim – głównie są to tablice urzędowe, np. kierunkowskazy czy informacje o atrakcjach turystycznych. Można więc uznać, że szata informacyjna stanowi

materializację procesów transgranicznych i translokalnych, toczących się przy udziale i za sprawą mieszkańców oraz użytkowników (np. turystów) miast transgranicznych.

PODSUMOWANIE

Na podstawie szczegółowej analizy empirycznej wielu form współpracy transgranicznej w mikroregionie Świnoujście–Heringsdorf – w sferach: gospodarczej, społecznej, kulturalno-sportowej, instytucjonalnej, które często zazębiają się ze względu na procedury finansowania i realizacji – można dokonać próby ich usystematyzowania. Różnorodność tę porządkuje kryterium głównego inicjatora współpracy (por. rycina 2).

Rycina 2. Formy współpracy transgranicznej w oparciu o przykłady empiryczne z mikroregionu Świnoujście–Heringsdorf

Współpraca w ramach ugrupowań regionalnych	Współpraca inicjowana przez władze lokalne	Współpraca między instytucjami społecznymi	Inicjatywy przedsiębiorcze mieszkańców
Wspieranie współpracy transgranicznej jest zadaniem statutowym (np. budowa ścieżki rowerowej wzdłuż promenady nadmorskiej od Świnoujścia do Bansin wraz z placem granicznym).	Współpraca na rzecz rozwoju miasta i gminy oraz polepszania warunków życia mieszkańców (np. budowa wspólnej oczyszczalni ścieków).	Szkoły, kluby sportowe, stowarzyszenia wykorzystują możliwości współpracy w celu poszerzenia pola swojej działalności.	Przygotowanie oferty biznesowo-usługowej na potrzeby zagranicznego klienta (np. dwujęzyczna reklama usług i towarów).

Źródło: opracowanie własne

Podsumowując powyższe informacje, należy zauważyć, że pomimo funkcjonowania wielu form współpracy transgranicznej wytwarzanie przestrzeni translokalnej nie jest procesem zakończonym, lecz zaledwie zainicjowanym. Świadczą o tym istniejące bariery kulturowe, przejawiające się w postawach mieszkańców, wśród których duża część – zarówno po polskiej, jak i po niemieckiej stronie granicy – nie jest zainteresowana uczestnictwem w zainicjowanych formach współpracy i z dużym dystansem podchodzi do nowych możliwości zmian.

Literatura References

Cerić, D., Więckowski, M. (2019). Współpraca transgraniczna w regionie Morza Bałtyckiego jako element kreowania przestrzeni turystycznej. W: A. Cedro (red.), *Polska Geografia Morza*.

- Przyrodnicze i społeczno-ekonomiczne badania morza i obszarów nadmorskich.* Szczecin: Wydział Nauk o Ziemi Uniwersytetu Szczecińskiego, 29–45.
- Dołzbłasz, S., Raczyk, A. (2015). Different borders – different cooperation? Transborder cooperation in Poland. *Geographical Review*, 105(3), 360–376.
- Dołzbłasz, S., 2017. *Sieci współpracy transgranicznej na pograniczach Polski*. Wrocław: Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, 40.
- Greine, C., Sakdapolrak, P. (2013). Translocality. Concepts, Applications and Emerging Perspectives. *Geography Compass*, 7(5), 373–384.
- Johnson, C., Jones, R., Passi, A., Amooore, L., Mountz, A., Salter, M., Rumford, C. (2011). Interventions on rethinking „the border” in border studies. *Political Geography*, 30(2), 61–69.
- Kaczmarek, T., 1996. Zmienność struktur terytorialno-administracyjnych na obszarze przygranicznym. *Biuletyn PAN KPZK*, 171, 33–42.
- Kaczmarek, T. (2003). Mała integracja – europejska współpraca miast i gmin. W: B. Breysach, A. Paszek. A. Tolle (red.) *Grenze – Granica. Prace interdyscyplinarne o podobieństwach, barierach i horyzontach myślowych z perspektywy polsko- niemieckiej*. Thematicon Wissenschaftliche Reihe des Collegium Polonicum, Band 8. Berlin: Logos Verlag, 142–152.
- Kaczmarek, T., Strykiewicz, T. (2006). Grenzüberschreitende Entwicklung und Kooperation im deutsch – polnischen Grenzraum aus polnischer Sicht. *Europa Regional*, 14(2), 61–70.
- Kolosov, V., Więckowski, M. (2018). Border changes in Central and Eastern Europe. *Geographia Polonica*, 91, 1, 5–16.
- Kulczyńska, K., Matykowski, R., Tobolska, A. (2017). Informationsgewand als Ausdruck der Herausbildung transnationaler Räumen in benachbarten Grenzstädten. W: A. Tolle, R. Wehrhahn (red.), *Transnationalität und lokale Raumproduktionen in transnationaler Perspektive*. Thematicon Wissenschaftliche Reihe des Collegium Polonicum, Band 30. Berlin: Logos Verlag, 133–162.
- Ossenbrügge, J. (1996). Oddziaływania gospodarcze i współpraca na niemiecko- polskim obszarze przygranicznym – perspektywa porównawcza. *Biuletyn PAN KPZK*, 171, 21–32.
- Palmowski, T. (2000). *Rola regionów transgranicznych w procesie integracji Europy Bałtyckiej*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Palmowski, T. (2002). Współpraca transgraniczna obszarów nadmorskich na przykładzie Euroregionu Bałtyk. W: *Euroregiony Wschodniego pogranicza – założenia i osiągnięcia*. Białystok: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, 111–121.
- Rumford, C. (2012). Towards a Multiperspectival Study of Borders. *Geopolitics*, 17(4), 887–902.
- Strykiewicz, T. (1996). Uwarunkowania polsko-niemieckiej współpracy przygranicznej na tle polityki regionalnej. *Biuletyn PAN KPZK*, 171, 7–20.
- Studzienicki, T. (2016). The development of cross-border cooperation in EU macroregion – a case study of the Baltic Sea Region. *Procedia Economics and Finance*, 39, 235–241.
- Szul, R. (2001). Uwarunkowania lokalnej współpracy transgranicznej. *Polski Przegląd Dyplomatyczny*, 1, 2(2), 89–98.
- Teufel, N. (2014). The spatial production of a border-crossing civil society in Gorlitz and Zgorzelec. A German point of view. *Bulletin of Geography. Socio-economic series*, 25, 215–231.
- Teufel, N. (2015). Von den Wunden der Geschichte zu den Laboren für das neue Europa?. *Geographische Rundschau*, 11, 10–17.
- Tobolska, A. (2005). Świnoujście jako nadmorski i nadgraniczny ośrodek turystyczny. W: M. Dutkowski (red.), *Zagospodarowanie przestrzenne i rozwój obszarów nadmorskich w Polsce*. Szczecin: In Plus Oficyna, 74–77.
- Tölle, A. (2010). Networking in a transnational cooperation space – the case of the Oder Partnership. *Europa XXI*, 20, 131–144.
- Wehrhahn, R. (2015). Relationale Bevölkerungsgeographie. *Geographische Rundschau*, 4, 4–9.
- Wehrhahn, R., Tölle, A. (2017). Translokalität und lokale Raumproduktionen in transnationaler Perspektive. W: A. Tolle, R. Wehrhahn (red.), *Transnationalität und lokale Raumproduktionen in transnationaler Perspektive*. Thematicon Wissenschaftliche Reihe des Collegium Polonicum, Band 30, Berlin: Logos Verlag, 7–19.

Źródła internetowe i statystyczne

Statistisches Jahrbuch Mecklenburg-Vorpommern 2015. Pozyskano z: www.12_Gesamtausgabe (dostęp: 10 sierpnia 2019).

Urząd Statystyczny w Szczecinie. Pozyskano z: szczecin.stat.gov.pl (dostęp: 10 sierpnia 2019).

www.de.wikipedia.org/heringsdorf (dostęp: 10 sierpnia 2019).

www.edu-geography.com/cities/usedom.html (dostęp: 10 sierpnia 2019).

www.statistik-mv.de (dostęp: 10 sierpnia 2019).

www.swinoujscie.pl (dostęp: 10 sierpnia 2019).

Anna Tobolska, dr hab., prof. UAM, zatrudniona w Zakładzie Geografii Społecznej w Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Za-
interesowania badawcze autorki koncentrują się na zagadnieniach związanych z geografią przemysłu i usług.
Wiele z jej publikacji jest poświęconych problematyce przepływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz
wpływu zakładów przemysłowych na różne sfery środowiska społeczno-gospodarczego, głównie na poziomie
lokalnym i regionalnym.

Anna Tobolska, PhD, associate professor, is an employee of the Department of Social Geography at the Faculty
of Social and Economic Geography and Spatial Management of the Adam Mickiewicz University in Poznań.
Her research areas focus on issues related to the geography of industry and company geography. Many of her
publications are also devoted to the issue of the flow of foreign direct investment and the impact of industrial
enterprises on various spheres of the socio-economic environment, mainly at the local and regional levels.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7410-4465>

Adres / Address:

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
ul. B. Krygowskiego 10
61-606 Poznań, Polska
e-mail: anna.tobolska@amu.edu.pl